

Høye ambisjoner og riktig studievalg – eneste vei til en fotballkarriere?

Stig Arve Sæther

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim

Publicerad på Internet, www.idrottsforum.org/saether130213,

(ISSN 1652-7224), 2013-02-13

Copyright © Stig Arve Sæther 2013. All rights reserved. Except for the quotation of short passages for the purposes of criticism and review, no part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the author.

Talangproblematiken är i fokus som aldrig förr, eller i alla fall kontroversiellt som aldrig förr, åtminstone i Sverige och dess grannländer. Inom psykologin har talangbegreppet länge varit under utredning, vilket bland annat framgår av Sanna Nordin Bates' artikel i ämnet på forumet i september 2009. Det som aktualiserat frågan idag, och skapat kontroversen, är Tomas Petersons bok *Talangutveckling eller talangavveckling?*, som i mars 2012 fick en lysande recension på forumet av Mette Krogh Christensen. Petersons slutsats formulerade han själv i ett radioprogram nyligen: "Elitsatsning [som vanligen följer av talangidentifikation] på barn och ungdomar kan bara bli fel."

Alla delar inte Petersons tankegång här, och forskning om talangutveckling fortsätter att frodas. Stig Arve Sæther forskar om talangutveckling inom norsk ungdomselitfotboll, med inriktning på frågan om vilken roll sociala, psykologiska och fysiologiska mekanismer spelar. Talangutveckling, menar han, måste ses i ljuset av unga spelares samlade situation. Eftersom en talang ofta är en spelare som presterar på hög nivå i unga år, spelar den sociala miljön en betydande roll i den unges utveckling. Skolan är i detta sammanhang en viktig arena. Många norska elitklubbar har etablerat samarbete med idrottsskolor på gymnasienivå, för att de mest begåvade spelarna ska få en så mångsidig utveckling som möjligt. I sin artikel undersöker Sæther vilka ambitioner unga begåvade fotbollsspelare har när det gäller karriären som professionell fotbollsspelare, och vilken typ av gymnasieutbildning som de planerar att genomföra. Resultaten visar att de begåvade spelarna har höga ambitioner för sin fotbollskarriär och planerar att tillbringa gymnasietiden i ett idrottsprogram. Slutsatsen är att unga talangfulla spelare verkar tro att de måste välja en idrottsskola för att kunna utvecklas som fotbollsspelare i enlighet med deras ambitioner.

STIG ARVE SÆTHER är universitetslektor i idrottsvetenskap vid Norges teknisk naturvitenskapelige universitet (NTNU), Trondheim, Norge. Hans huvudsakliga forskningsområde är talangutveckling i fotboll. Sæther genomför nu en longitudinell studie av åldersbestämda fotbollslandslagsspelare i Norge, med det övergripande syftet att undersöka hur olika sociala, psykologiska och fysiologiska mekanismer påverkar talangutveckling i fotboll. Han är också en aktiv bloggare på det temat: <http://norskefotballtalenter.blogspot.no/>

Innledning

Talentutvikling bør betraktes i lys av unge spilleres helhetssituasjon. Ettersom et talent ofte er ensbetydende med en utøver i ung alder, så vil det sosiale miljøet spille en stor rolle for spillerens utvikling. Skolen er i denne sammenhengen en vesentlig arena. Mange klubber i norsk toppfotball etablerer samarbeid med idrettslinjer, fotballinjer eller spissede toppidrettslinjer, for at de mest talentfulle spillerne skal få en så optimal utvikling som mulig. Men hvor avgjørende er disse spesifikke utdanningene for at spillerne skal utvikle seg som spillere i norsk toppfotball?

Man kan tenke seg at idrettslinjene¹ har to ulike funksjoner. For det første at de gir spillerne idrettsfaglig kompetanse som de kan bruke for å utvikle seg som fotballspillere, og for det andre å få en større grad av tilrettelegging av treningen både i skole og klubb sammenheng. Begge disse målsetningene har til hensikt å utvikle framtidens toppspillere. Men for at disse målsetningene skal kunne realiseres forventes det at de spillerne som man velger å satse på har klare og høye ambisjoner for sin karriere. Fotballtalentene blir i stor grad stilt ovenfor krav til profesjonalitet og ambisjoner, noe også forskning viser ved at fotballen stadig stiller større krav til spillernes ferdigheter og egenskaper både på og utenfor banen (Christensen 2008). Dette blir også bekreftet av studier av trenere på elitenivå som viser at trenerne er opptatt av helhetsutøveren eller 24 timers utøveren (Sæther 2004), noe som bekrefter forventningene både på og utenfor fotballbanen når det gjelder krav til ambisjoner og profesjonalitet. Flere topptrenere har også påpekt betydningen av samarbeidet med idrettslinjene (Sæther 2004). Utvikling av ferdigheter er et naturlig utgangspunkt for talentutvikling, men den stiller også krav til at utviklingen er systematisk og foregår over en lengre tidsperiode. En større studie av 16 trenere på elitenivå innenfor 13 idretter (Martindale, Collins og Abraham 2007) mente i denne sammenheng at kriteriene for god talentutvikling kunne beskrives i de fem hovedkategoriene:

- langtidsmål,
- stor spennvidde av vedvarende støtte,
- fokus på utvikling er ikke tidlig suksess,
- individuelle og pågående utvikling,
- og en holistisk og systematisk utvikling.

Spørsmålet blir i midlertidig om disse spillerne sine ambisjoner fører til at de velger å ta et idrettsfaglig studium for å bevise at de har høye ambisjoner for sin fotballframtid.

Denne artikkelen vil ta utgangspunktet i spillernes ambisjoner og se på om de planlegger å velge en idrettslinje i den videregående skolen for å øke sannsynligheten for i større grad å få tilrettelagt sin idrettskarriere. Jeg vil belyse denne problemstillingen ved å se på hva de mest talentfulle spillerne i to årskull tenker om valg av linje på videregående skole, i lys av ambisjoner for egen karriere, hyppighet av egentrening og planer om høyere utdanning.

¹ Jeg vil i denne artikkelen bruke denne betegnelsen på alle de tre forskjellige idrettsfaglige linjene.

Ambisjonene avgjør?

Unge spillere forventes å ha høye ambisjoner for sin fotballframtid. Flere studier har også bekreftet høye ambisjoner blant unge talentfulle spillere. I en undersøkelse av fire spillere som tidlig fikk spilletid som tenåringer i tippeligaen hadde spillerne ambisjoner om å nå det internasjonale nivået (Naustan 2008). Slik beskrev en av spillerne sine ambisjoner ”jeg drømmer og fantaserer om det kirsebæret på toppen av bløtkaka, om og kanskje havne i utlandet, det er internasjonalt, (s. 39)”. Henningsen (2001) fant blant andre unge spillere at det var få spillere som hadde et bevisst valg som grunnlag for sin satsning på fotball, når han undersøkte unge fotballspillere på vei mot en toppidrettskarriere. På tross av dette snakket spillerne om treningene som ”kjedelig” med krav til ”hard arbeid”, samtidig som at de pekte på et stort press for å lykkes, og om viktigheten av å være ydmyk og aldri tape sine langsiktige målsetninger. Blant en gruppe langrensløpere og fotballspillere i aldersgruppen 17-20 år fant Bergsgard (2003) at utøverne var usikre på deres ”talent” og om de var gode nok til å gå helt til topps. Mens to av fem mente at dette i middels grad påvirket dem, så mente en av tre at dette hadde stor betydning for deres satsing. I det samme studiet fant Bergsgard (2003) at hele to av fem av utøverne i stor grad på grunn av sitt talent følte seg forpliktet til å satse på idretten. Det er i midlertidig viktig å påpeke at mens en av tre oppfattet at dette var press fra omgivelsene, opplevde tre av fire at dette presset kom fra dem selv. Men på spørsmål om hvilke grunner spillerne hadde for å trene var de faktorene som utøverne vektla mest ”for det gir meg glede” og ”for å se hvor langt jeg kan komme”. Dette har også blitt bekreftet av andre studier innenfor mange idretter, når utøvere på et høyt nivå blir spurt om deres motiver for å drive med sin idrett (Gilberg og Breivik 1998). Bergsgard (2003) stilte også utøverne spørsmål om i hvilken grad de var sikre på om de skulle satse på en karriere på topplan, her definert som internasjonalt eller topp nasjonalt. Svarene viste at over halvparten oppga at de var helt sikre på at de skal satse på en slik karriere, samlet for begge idrettene, mens nesten to av tre av fotballspillerne var sikre på dette. På den andre side var det grunn til å legge merke til at hele to av fem svarte at de var usikre på om de skal satse på en idrettskarriere på topplan.

Fotballspillere sine ambisjoner for videre karriere kan også avhenge av spillernes nåværende ferdigheter, ettersom ferdigheter ofte kan være et utgangspunkt for ambisjonsnivået, eller motsatt. Williams og Franks (1998) sin modell for identifisering av talenter i fotball, viser i midlertidig til kompleksiteten knyttet til alle de ulike ferdighetene som fotballprestasjonen består av. Denne modellen viser til at utvikling av ferdigheter i fotball i hovedsak handler om fysiske, fysiologiske, sosiologiske og psykologiske forhold, med underkategorier for hver av de fire hovedfaktorene. En sentral utfordring for spillerne er derfor hvilke ferdigheten de skal utvikle, og dermed også dilemmaet mellom et fokus på en bredde- eller en spisskompetanse. En studie av danske ungdomstrenere på høyt nivå viste i midlertidig at trenerne mente at talenter kan gjenkjennes ved at de har en eller flere helt åpenbare spisskompetanser (Christensen 2008), og hvor flere av trenerne hevdet at en allround spiller uten spisskompetanse, sjelden blir en stor fotballspiller. Trenerne i dette studiet spesifiserte i midlertidig ikke hvilke spisskompetanser spillerne måtte ha for å nå et høyt ferdighetsnivå.

Fotballtalentenes motiver for sine ambisjoner kan også variere mellom spillerne, på tross av at spillerne i utgangspunktet har like ambisjoner. En studie av unge kanadiske spillere

fant at spillerne hadde høyere ambisjoner om å spille på det aldersbestemte landslag sammenlignet med et profesjonelt klubblag (Holt og Dunn 2004). Spillerne forklarte dette med at de anså landslagsspill som et springbrett mot en profesjonell karriere. I det samme studiet fant Holt og Dunn (2004) at engelske spillere hadde høyere ambisjoner om spill for en profesjonell klubb, på bakgrunn av at disse spillerne mente at godt spill på klubblaget åpnet muligheten for spill på landslaget. Dette er altså eksempler på at man ved hjelp av ulike motiver eller målsetninger likevel har like ambisjoner for sin karriere. Dette peker også på noe av utfordringen for spillerne med tanke på hvordan de skal kunne nå sitt ambisjonsnivå.

Idrettslinjene som utviklingsarena – bare regulering av treningsmengde?

En viktig funksjon for idrettslinjene er å legge til rette for at spilleren skal kunne utvikle seg som idrettsutøver. Det meste av denne tilpasningen handler om styring av treningsmengden og dermed spillernes totalbelastning. En spillers treningsmengde vil kunne beskrives som summen av spillerens deltakelse på organiserte treninger og egentrening. Treningsmengden oppfattes ofte som en avgjørende faktor i utviklingen av ferdigheter i fotball. På dette feltet har det ofte versert en oppfatning av at dersom du trener mest vil du også bli best. Dette trenger ikke være tilfelle, for selv om forskning viser at unge fotballtalenter har store treningsmengder (Dolmseth & Høgmo 1996; Hjermstad 1998), klarer forskningen i liten grad å benytte dette kriteriet for å skille hvilke spillere som vil oppnå et høyt ferdighetsnivå i senioralder (Abbott & Collins 2004). Noe av forklaringen for dette er at også utøvere som har avsluttet sin idrettskarriere i ung alder har vært kjennetegnet av store treningsmengder (Gould mfl. 1996). En utfordring ved å se på prestasjonsnivået på et gitt alderstidspunkt er også at dette like godt kan reflektere ulikt erfaringsnivå, ulik fysisk modning eller ulik treningsmengde (Abbott og Collins 2004). Forskning har også vist at det nesten er umulig på basis av prestasjonsevnen på et gitt tidspunkt i barne- og ungdomsårene å predikere framtidig prestasjonsnivå (Abbott og Collins 2004, Helson mfl. 2000). Nåværende ferdigheter trenger derfor ikke være en god indikator for framtidige ferdigheter, ettersom spillerne må utvikle det som forskeren Gagné (2000) i denne sammenheng kaller potensial, et potensial som må realiseres. Gagné hevder at person og miljøforhold kunne anses som katalysatorer som avhengig av kvalitet og godt samvirke vil kunne underbygge eller representere en barriere i prosessen evner til produkt i form av talent.

” Forskning har også vist at det nesten er umulig på basis av prestasjonsevnen på et gitt tidspunkt i barne- og ungdomsårene å predikere framtidig prestasjonsnivå.

Teorien om *deliberate practice* (DP) hevder i midlertidig at treningsmengde er monotonisk relatert til ferdighetsnivået til spilleren, men en vesentlig forutsetning er at denne treningen må være spesifikk og med en konkret hensikt (Ericsson mfl. 1993). En

av de mer omfattende studiene innenfor fotball som delvis har støttet teorien om DP er studiet til Helson og hans kolleger (1998) som over en 10 års periode fulgte tre grupper fotballspillere i den belgiske fotballigaen, i form av en internasjonal, en nasjonal og en provinsial gruppe. Selv om spillerne viste store biografiske likheter var et av hovedfunnene at det tok 10 år å bli utvalgt til det nasjonale landslaget. Videre viste studiet at både den internasjonale og nasjonale gruppen nådde deres største treningsmengde i form av timer per uke etter 15 år inn i karrieren, noe som tilsvarer rundt 20 års alderen. Studiet til Helson og kollegene (1998) viste også at spillerne måtte ta avgjørende valg etter 10 år i fotballen, hovedsakelig på grunn av krav om økte treningsmengder. I denne sammenheng kan det være grunn til å påpeke at en mengde studier viser at forskjellen mellom spillere som oppnår et elitenivå og de som ikke oppnår et elitenivå når det gjelder treningsmengder, ikke er framtreddende før i 13, 15, 18 eller så sent som i 20 årsalderen (Côtè og Fraser-Thomas 2008). Andre studier har i midlertidig vist at idrettsutøvere som har nådd et internasjonalt nivå ikke nødvendigvis hadde trent hyppig organisert før i 16 års alderen (Carlson 1991). Disse funnene ble også bekreftet i studiet til Naustan (2008), som også viste til at spillerne i stor grad hadde drevet med mange idretter i ung alder.

Utdanningsvalg ut over videregående skole kan også ha påvirkning på utviklingen til spillerne, og kanskje spesielt i hvilken grad spiller vektlegger verdien av utdanningen. Henningsen (2001) viste at unge, lovende fotballspillere delvis er reflektert over at fotballkarrieren kan være en investering med tanke på framtidige inntekter. Det samme studiet viste at de unge spillerne ikke anså satsingen på en fotballkarriere som å avstå fra å satse på andre karrieremuligheter, men heller å utsette disse. Bergsgard (2003) fant blant 17-20 åringene at hele 19 av 20 spillere svarte at de hadde planer om å ta en utdanning ved siden av satsingen på idrett. Årsakene til at utøverne ønsker å satse på studier var i hovedsak tanker om framtiden, men også om tiden som idrettsaktiv. Den største andelen av utøverne på hele fire av fem oppga den viktigste faktoren til å være å ha noe å gjøre etter idrettskarrieren, mens en tilnærmet lik andel oppga både muligheten for å sikre seg hvis satsingen på en idrettskarriere mislykkes og viktigheten av å ha noe å gjøre ved siden av idretten som viktig. Disse resultatene støttes også av Gilberg og Breivik (1998) som i en studie av tidligere toppidrettsutøvere fant at halvparten hadde høyere utdanning. Dette fikk forskerne til å hevde at "lite tyder derfor på at en idrettskarriere ikke lar seg kombinere med utdanning på høyeste nivå" (s.17).

Metode og datagrunnlaget

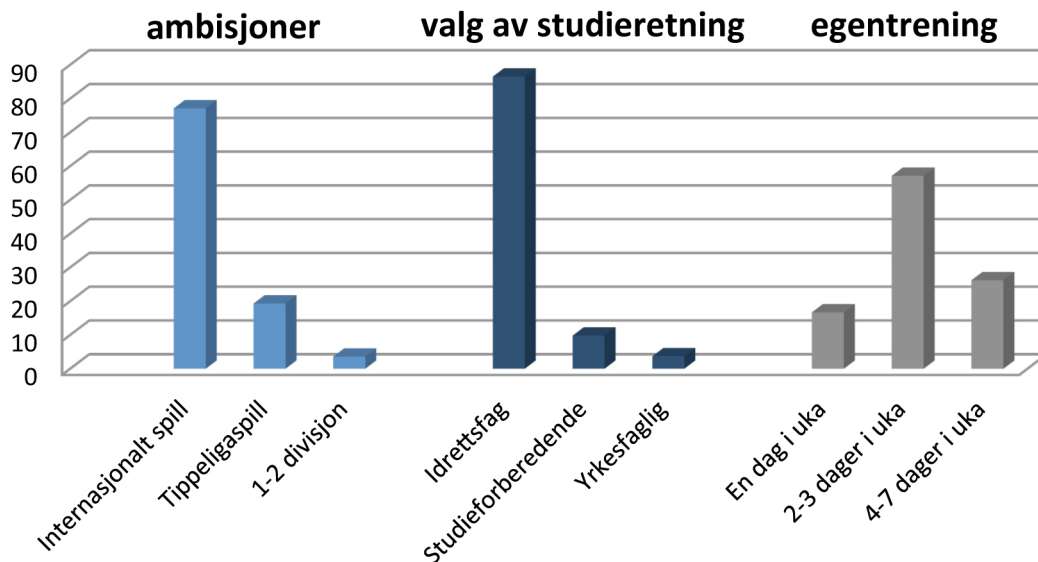
Undersøkelsen som danner grunnlaget for denne artikkelen ble samlet inn i juni 2007, på en treningssamling i regi av Norges Fotballforbund. Denne undersøkelsen er en del av et større prosjekt som har til hensikt å følge unge spillere opp gjennom aldersklassene og over i A-lagsfotballen for å se hvilke forhold og faktorer som påvirker spillerne, og eventuelle endringer spillerne blir nødt til å tilpasse seg. Utgangspunktet i studiet er å skape en multidimensjonell forståelse av hvilke faktorer som påvirker utviklingen av unge talenter, noe vi mangler kunnskap om (Sæther 2004). Forskere har i denne sammenheng poengtert at det er viktig å undersøke hvilke faktorer som støtter spillernes engasjement i forhold til

å utvikle talentet hos spillere som har vist høye ferdigheter i ung alder (Patrick mfl.1999). Utvalget i undersøkelsen består av et strategisk utvalg av spillere som ble plukket ut til å delta på en nasjonal samling, hvor de antatt beste spillerne i aldersgruppen ble plukket ut til tiltaket. Spillerne er født i 1991 og 1992, og fylte henholdsvis 16 og 15 år i løpet av året undersøkelsen ble gjennomført. Av de 98 spillerne som ble innkalt til samlingene, svarte 84 av spillerne på spørreskjemaet (85%). Spillerne kommer fra klubber i hele Norge, mens et fåtall av spillerne spiller i klubber utenfor Norges landegrenser. Noen av spillerne har deltatt på lignende treningssamlinger tidligere, mens andre ikke har deltatt tidligere. Spillerne svarte på et spørreskjema som har blitt designet for å kartlegge kjennetegn hos unge fotballspillere, og er gjengitt tidligere (Sæther mfl. 2005). Flere av spørsmålene i undersøkelsen er benyttet under andre undersøkelser (Ingebrigtsen 2004, Ingebrigtsen og Sæther 2006), hvor hensikten har vært å kartlegge aktivitetsnivået og aktivitetsmønsteret til barn og ungdom. Disse spørsmålene er utviklet over flere år og henter tema og spørreformuleringer fra nasjonale og internasjonale undersøkelser (Ingebrigtsen og Mehus 2003). Hensikten med artikkelen er å se på forhold som belyser spillernes ambisjoner til egen fotballkarriere, i lys av valg av studieretning på videregående skole, hyppigheten av egentrening og høyere utdanningsplaner.

Resultat

Norske fotballtalenter har høye ambisjoner knyttet til sin fotballkarriere. Resultatene viser at hele 77% av spillerne har planer om å spille på et internasjonalt nivå, mens henholdsvis 19 og 3% av spillerne har ambisjoner om å spille på et nasjonalt og 1-2 divisjonsnivå eller lavere. Når det gjelder utdanningsvalg så svarer så mange som 86% av spillerne at de planla å ta studieretning idrettsfag i den videregående skolen. Kun 10% hadde planer om å ta studieforberedende, mens 4% planlegger å ta yrkesfaglig studieretning. På spørsmål om hyppigheten av egentrening svarte 57% av spillerne at de trener 2-3 dager i uken, mens henholdsvis 15 og 18% svarte at de trener 1 dag i uken og 4-5 dager i uken. Hele 47 og 49% av spillerne oppgir at de trener henholdsvis 6-7 og 4-5 dager i uken organisert i egen klubb. Noe som innebærer at kun 4% av spillerne trener 3 dager i uken eller sjeldnere. Det er ingen signifikante korrelasjoner mellom verken organisert trening eller egentrening og ambisjonene til spillerne. Det eneste unntaket er at det nesten er en signifikant korrelasjon mellom organisert treningshyppighet og ambisjonsnivå.

Spillerne ble ikke spurt om de har planer om å ta høyere utdanning, men de ble spurt om hvilket yrke de så for seg å jobbe med i framtiden, noe som indirekte sier noe om deres planer om høyere utdanning. Resultatene viser at nesten 70% av spillerne som har planer om å spille på et internasjonalt nivå, har planer om å jobbe med fotball i framtiden. Nesten like mange av spillerne som har planer om å spille i tippeligaen har planer om en yrkesrettet utdanning. Mens i underkant av 30% av spillerne som planlegger en karriere i tippeligaen har planer om en akademisk utdanning, har kun 5% av spillerne som planlegger å spille på et internasjonalt nivå den samme planen.

Figur 1 Spillernes ambisjoner, valg av studieretning og egentrening, i prosent.

Diskusjon

Mange trenere og andre aktører innenfor fotballen er opptatt av utviklingen av norske fotballtalenter. En faktor som kan være med å påvirke spillernes utvikling er spillernes ambisjonsnivå. Ofte blir spillernes ambisjoner vektlagt i spesielt talentidentifiserings- og talentutviklingsprosessen både på klubbnivå og på forbundsnivå. Spillernes valg av linje på videregående skole kan bli betraktet som en indikator for deres ambisjoner som fotballspillere. Det samme kan sies om spillernes hyppighet av egentrening. Men hvordan kan disse forholdene henge sammen?

Ambisjoner og store treningsmengder

Resultatene i denne studien viser at norske fotballtalenter virker å ha høye ambisjoner knyttet til sin fotballkarriere, ettersom de aller fleste av spillerne har planer om å spille på et internasjonalt nivå. Tidligere studier har vist at unge fotballspillere med gode ferdigheter er relativt sikre på at de kommer til å satse på en idrettskarriere, selv om det er forbundet med mye usikkerhet rundt et slikt karrierevalg (Bergsgard 2003). I min studie svarte 4% av spillerne at de hadde planer om å spille på et lavere nivå enn tippeligaen, i motsetning til 40% av spillerne i studiet til Bergsgard. En vesentlig forskjell mellom studiene er i midlertidig at spillerne i min studie er blitt kategorisert som noen av landets beste spillere for deres aldersgruppe, og derfor kan man forvente at de har høye ambisjoner om en framtidig karriere innenfor fotballen. Studiet til Holt og Dunn (2004) viste at engelske og kanadiske spillere hadde ulike tilnærminger til i hvilken grad de kunne oppnå sine ambisjoner om å bli en profesjonell fotballspiller. Det vil være en rimelig antagelse å hevde at også de norske spillerne har ulike målsetninger for hvordan de skal nå sine ambisjoner selv om de i utgangspunktet har de samme ambisjonene for sin fotballkarriere.

Man kan hevde at det å trene systematisk for å utvikle sine ferdigheter i fotball i aller høyeste grad handler om trening. Men et sentralt spørsmål jeg har vært inne på er om

store treningsmengder er avgjørende for å lykkes som fotballspiller på høyt nivå? I følge teorien om *deliberate practice* så henger systematisk treningsmengde sammen med faktisk ferdighetsnivå. Det kan virke som at spillerne i denne undersøkelsen er delvis inneforstått med denne tilnærmingen, ettersom jeg fant at nesten halvparten av spillerne trente organisert 6-7 dager i uka og at nesten to av tre spillere trener på egenhånd 2-3 dager i uka. Disse funnene bekrefter teorien om *deliberate practice* (Ericsson mfl. 1993), og er i samsvar med andre studier som har vist at spillere som har nådd et høyt nivå i ung alder har vært kjennetegnet av store treningsmengder (Dolmseth & Høgmo 1996; Hjermsstad 1998; Naustan 2008). Det er heller ikke vanskelig å argumentere for at en høy treningsmengde, representerer en stor investering i en ung fotballspillers framtid. Og som vi har vært inne på så er mange trenere opptatt av helhetsutøveren (Sæther 2004) og betydningen av spillernes liv både på og utenfor banen. En fare med en slik tilnærming er at spillerne kan få en oppfatning av at man må være ”perfeksjonist” for å kunne utvikle seg som fotballspiller. For dersom spillerne får ”oppskriften” på hvordan man skal lykkes som fotballspiller og hovedingrediensen er treningsmengde, kan mange av spillerne stå i fare for å bli overtrent eller bli utbrent (burnout) som fotballspillere, noe tidligere studier har vist (Gould mfl. 1996). Tidligere studier har også vist at spillere i 16-17 års alder har betydelige treningsmengder (Dolmseth og Høgmo 1996), og at man i denne alderen står ovenfor viktige valg i forhold til videre satsning på en fotballkarriere (Helson mfl. 1998). Konsekvensen av å ha en profesjonell innstilling som perfeksjonisten ofte innehar, kan derfor i enkelte sammenhenger være en ulempe, ettersom perfeksjonisten ofte får problemer med å leve etter selvpålagte regler og kontroll, dersom spilleren ikke har andre forhold å tenke på utenfor fotballen (Gould mfl. 1996).

” Man kan stille seg spørsmålet om det er realistisk at en så stor andel av spillerne å ha ambisjoner om å spille på et internasjonalt nivå.

Man kan stille seg spørsmålet om det er realistisk at en så stor andel av spillerne å ha ambisjoner om å spille på et internasjonalt nivå. En klar utfordring ved å se på unge spilleres ambisjoner er at disse ambisjonene ikke trenger å være realistiske. Altså at man har klare ambisjoner, men at man ikke er villig eller er i stand til å vite hva som kreves for å nå denne ambisjonen. Som Williams og Franks (1998) har påpekt så påvirker både fysiske, fysiologiske, sosiologiske og psykologiske faktorer spillernes ferdighetsutvikling. Spillerne er med andre ord avhengig av mange ulike rammeforhold for å kunne nå realisere sine ambisjoner. For mange av spillerne vil det være vanskelig å forutsi disse utfordringene i ung alder, og ikke minst i hvilken grad de vil være i stand til å mestre de samme utfordringene.

Valg av idrettsfag på videregående skole og høyere utdanning

Å satse på en idrettskarriere kan være en risiko dersom man ikke har lagt alternative planer dersom karrieren avbrytes frivillig eller ufrivillig. For mange unge i dagens samfunn er i midlertidig videregående skole kun en forberedelse til videre studier på universitet eller høgskoler². Spørsmålet er om unge fotballtalenter som drømmer om en framtidig

2 Rundt 70% av elevene som starter i den videregående skolen fullfører utdanningen. Litt i overkant av halvparten av disse elevene tar en studieretning som gir generell studiekompetanse. Mens 30% i aldersgruppen 19-24 år tar en høyere utdanning i Norge. http://www.ssb.no/utdanning_tema/

fotballkarriere har de samme tankene rundt videre utdanning. Resultatene viser at de aller fleste spillerne planlegger å ta en idrettsfaglig utdanning i den videregående skolen. En forklaring på dette kan være som jeg har beskrevet som en av hovedfunksjonene med idrettslinjene, at spillerne vil kunne få større muligheter til å tilpasse sin satsning som fotballspiller. Idrettslinjene gir spillerne større muligheter til å trene i skoletiden, samtidig som at flere av de videregående skolene har samarbeid med lokale klubber slik at spillerne kan trene med klubben i løpet av skoledagen. At en så betydelig andel av spillerne planlegger en idrettsfaglig studieretning kan også være et resultat av at spillerne føler seg presset til dette ettersom idrettsfag i de fleste tilfeller vil bety større muligheter for å få en tilpasset treningshverdag. Flere topptrenere har som nevnt tidligere påpekt betydningen av samarbeidet med idrettslinjene (Sæther 2004). Dette medfører at spillerne kan oppfatte det slik at de ikke har et reelt valg av studieretning dersom de skal kunne bekrefte at de har ambisjoner for sin fotballkarriere.

Men på den andre siden kan det å ta en idrettsfaglig utdanning også påvirke spilleren på en negativ måte. For dersom man ser på spillerne som helhetsutøvere, både på og utenfor fotballbanen, kan spillerne stå i fare for å gå lei av fotballen, ettersom livet da i veldig stor grad handler om fotball. Betydningen av flere "identiteter", hvor man har flere "identiteter" å stå på dersom man ikke lykkes med sitt fotballtalent kan være avgjørende for en ung spillers forståelse av seg selv og sin identitet. I hvilken grad de spillerne som valgte en studieforberedende studieretning i den videregående skolen tenkte på denne måten vet vi ikke, ettersom spillerne ikke ble spurt om årsaken til sine planer. Mange av spillerne vil i midlertidig kunne synes at dette er en optimal måte å satse på sin fotballkarriere med tanke på trening, samtidig som at spillerne øker sitt kompetansenivå innenfor idrettsfag, noe de kan ta i bruk i sin videre satsning på fotballen. Tidligere forskning har også vist at unge, lovende fotballspillere delvis er reflektert over at fotballkarrieren kan være en investering med tanke på framtidige inntekter (Henningsen 2001). Ut i fra dette kan en rimelig hypotese være at spillerne har klare tanker rundt valg av studieretning, selv om dette valget antagelig ikke er like reelt for alle spillerne.

Som jeg har vært inne på så er ofte videregående skole kun en forberedelse til videre utdanning. Utdanning etter videregående skole blir derfor også vesentlig for denne gruppen spillere som ofte har planer om høyere utdanning. Spillerne ble i denne undersøkelsen kun indirekte spurt om de har planer om å ta høyere utdanning, ettersom de ble spurt om hvilket yrke de så for seg å jobbe med i framtiden. Når man tar utgangspunkt i utvalget av spillere, så er det ikke veldig overraskende at flesteparten oppga at de så for seg et yrke som profesjonell fotballspiller. Resultatene viste også at spillerne som tenderte mot å ha planer om en jobb som profesjonell fotballspiller også hadde planer om å ta en idrettsfaglig studieretning i den videregående skolen. Men det faktum at mange av spillerne også så for seg en utdanning enten ved siden av satsningen som fotballspiller eller i etterkant av en eventuell karriere bekrefter tidligere studier som viste at mange unge utøvere har planer om å ta en høyere utdanning (Bergsgard 2003). Tidligere studier har også vist at unge spillere ikke nødvendigvis anser satsingen på en fotballkarriere som å avstå fra å satse på andre karrieremuligheter, men heller å utsette disse (Henningsen 2001). Selv om jeg i min studie ikke spurt spillerne om årsakene til deres planer, så viser andre studier at de årsakene som utøverne ofte oppgir er viktigheten av å ha noe å gjøre etter idrettskarrieren (Bergsgard 2003). Samtidig som at årsaker som sikkerhet dersom satsingen på en idrettskarriere

mislykkes og viktigheten av å ha noe å gjøre ved siden av idretten, også ble betraktet som viktig for utøverne (Bergsgard 2003). Dette er årsaker som spillerne i min studie antagelig også synes er av betydning når de skal vurdere om de skal ta en utdanning ved siden av fotballen. Andre studier har også vist at halvparten av tidligere toppidrettsutøvere hadde høyere utdanning, noe som fikk forskerne til å hevde at ”lite tyder derfor på at en idrettskarriere ikke lar seg kombinere med utdanning på høyeste nivå” (Gilberg og Breivik 1997, s. 17).

Avslutning

Dette studiet viser at norske fotballtalenter i liten grad skiller seg fra hverandre, på flere av de sosiologiske prediktorene i modellen til Williams og Franks (1998), selv om jeg fant mindre forskjeller mellom dem. Gjennomsnittsspilleren har ambisjoner om å spille på et internasjonalt nivå, trener 2-3 dager i uken på egenhånd, har planer om å ta en idrettsfaglig studieretning i den videregående skolen og har planer om et yrke innenfor fotballen. Det er med andre ord ikke tvil om at disse spillerne er ambisiøse i forhold til sin egen fotballkarriere. Tar man utgangspunkt i DP og 10 års regelen og studiet til Helson og hans kolleger (1998) kan man hevde at mange av spillerne i denne undersøkelsen står i et vendepunkt i sin karriere, på bakgrunn av at de må ta viktige avgjørelser rundt forhold som klubbovergang, utdanningsvalg, og i hvilken grad de skal satse på fotballen. Det er grunn til å peke på at det er spillernes ambisjoner de nærmeste årene som vil påvirke i hvilken grad de vil nå sitt ambisjonsnivå på fotballbanen.

Referanseliste

- Abbott, A. og Collins, D. (2004) Eliminating the dichotomy between theory and practice in talent identification and development: considering the role of psychology. *Journal of Sports Sciences*, 22, 395-408.
- Bergsgard, N. A. (2003) *Fornuft og følelser. Unge lovende idrettsutøvere på spranget til en toppidrettskarriere*. Arbeidsrapport nr. 2. Bø: Telemarksforskning.
- Carlson, R. (1991) *Vägen til landslaget. En retrospektiv studie av framgångsrika ungdomar i sju idrotter*. Stockholm: Högskolan för lärarutbildning i Stockholm.
- Christensen, M. K. (2008) Elitefotballtræneres praktiske sans for talent. I Henriksen, K. (red.): *Inspirasjon til talentutvikling. Et psykologisk perspektiv*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Côté, J. og Fraser-Thomas, J. (2008) Play, practice and athlete development. I *Developing sport expertise*. (Forfattet av Farrow, D., Baker, J., & MacMahon, C.) Routledge, London.
- Dolmseth, S. T. og Høgmø, P.M. (1996) *Totalbelastning på aldersbestemte landslagsspillere i fotball*. Hovedfagsoppgave (idrettsvitenskap). Oslo: Norges idrettshøgskole.
- Ericsson, K.A., Krampe, R. og Tesch-Römer, C. (1993) The role of deliberate practice in the acquisition of expert performance. *Psychological Review*, 100:363-406.
- Gagné, F. (2000) Understanding the complex choreography of talent development through DMGT-based analysis, in: K. A. Heller, F. J. Mönks, R. J. Sternberg, og R. Subotnik (Eds). *International handbook for research on giftedness and talent* (2nd edn) (Oxford, Pergamon Press), 67-79.
- Gilberg, R og Breivik, G. (1998) *Hvorfor ble de beste best?* Oslo, Olympiatoppen og NIH.
- Gould, D., Udry, E., Tuffey, S., og Loehr, J. (1996) Burnout in Competitive Junior Tennis Players: I. A Quantitative Psychological Assessment. *The Psychologist*, 10:322-340.

- Helson, W.F., Starkes, J.L. og Hodges, N.J. (1998) Team sports and the theory of deliberate practice. *Journal of sports and exercise psychology*, 20:13-35.
- Helson, W.F., Hodges, N.J., Winckel, J.V. og Starkes, J.L. (2000) The roles of talent, physical precoity and practice in the development of soccer expertise. *Journal of sports sciences*, 18:727-736.
- Henningsen, E. (2001) Fotballspilleren – motsigelse og mening. *Sosiologi i dag*, 1:49-69.
- Hjermstad, G. (1998) *Hva kjennetegner treningsbakgrunnen til norske A-landslagspillere i fotball fra perioden 1982-85, 1986-1990 og 1990-93?* Hovedfagsoppgave, Norges idrettshøgskole, Oslo.
- Holt, N.L. og Dunn, J.G.H (2004) Toward a Grounded Theory of the Psychosocial Competencies and Environmental Conditions Associated with Soccer Success. *Journal of Applied sport psychology*, 16, 199-219.
- Ingebrigtsen, J.E. og Mehus, I. (2003) *Måling av fysisk aktivitet*. Trondheim, NTNU.
- Ingebrigtsen, J.E. (2004) *Ungdoms fysiske aktivitet i Møre og Romsdal*. Rapport nr. 1. Trondheim: Senter for idrettsforskning.
- Ingebrigtsen, J. E. og Sæther, S. A. (2006) *Ungdoms fysiske aktivitet i Møre- og Romsdal 2005*. Rapport nr. 1. Trondheim: Senter for idrettsforskning.
- Martindale, R., J., J., Collins, D. og Abraham, A. (2007) Effective Talent Development: The Elite Coach Perspective in UK Sport. *Journal of applied sport psychology*, 19, 187-206.
- Naustan, R. (2008) Tenåring i tippeligaen. En kvalitativ undersøkelse av fotballspillere som har markert seg i Tippeligaen i svært ung alder. Masteroppgave i Coaching, Oslo, Norges idrettshøgskole.
- Patrick, H., Ryan, A.M., Alfeld-Liro, C., Fredricks, J.A., Huda, L.Z. og Eccles, J. S. (1999) Adolescents' commitment to developing talent: The role of peers in continuing motivation for sports and the arts. *Journal of youth and Adolescence*, 28, 741-763.
- Sæther, S.A. (2004) *Fotball og talent – En studie av norske eliteserietrenere sin forståelse av talent i fotball*. Hovedfagsoppgave (idrettsvitenskap). Trondheim, Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU.
- Sæther, S. A. Ingebrigtsen, J. E. og Mehus, I. (2005) *Fotball og talent. En undersøkelse av 13-14 åringer*. Arbeidsrapport nr. 2. Trondheim: Senter for idrettsforskning.
- Williams, A. M. & Franks, A. (1998) Talent identification in soccer. *Sports, exercise and injury*, 4, 159-165.